

Секція IV

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Тетяна Бабюк

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та методик дошкільної освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

РОЛЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ У ФОРМУВАННІ НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Вивчення стану проблеми формування здорового способу життя у педагогічній науці свідчить, що значна кількість сучасних наукових досліджень О. Дубогай, М. Зубалія, І. Петренко присвячена формуванню здорового способу життя шляхом фізичного удосконалення. Значним новоутворенням молодшого шкільного віку є здатність до усвідомлення прагнення до здорового способу життя. Підґрунтям забезпечення соціального здоров'я першокласників є розвиток комунікативних умінь, здатність встановлювати доброзичливі взаємини в різних сферах життєдіяльності. Це положення підтверджено дослідженнями Л. Артемової, А. Богуш, О. Кононко, Т. Поніманської та ін.

Оскільки метою нашого дослідження є формування у дітей здорового способу життя, то цілком очевидна необхідність розглянути фактори, які впливають означений процес, зокрема роль соціалізації у формуванні здорового способу життя.

Здоровий спосіб життя засвоюється людиною впродовж життя під впливом різних факторів. На сьогодні науковці (А. Мудрик, С. Попов) процес формування способу життя особистості обмежують впливом чотирьох груп: мега-, макро-, мезо- та мікрофакторів. Мегафактори – космос, планета, світ, що так чи інакше впливають на здоров'я всіх жителів Землі. Макрофактори – країна, етнос, суспільство, держава – це фактори, що визначають напрями соціалізації людей, які живуть у певних країнах, за умови залучення до цього процесу і використання населенням засобів масової інформації. Мезофактори – умови соціалізації великих груп людей, які розмежовуються за типом місцевості та поселення, де вони проживають (регіон, село, місто), за їхньою належністю до тих чи інших субкультур. Мікрофактори – це чинники, що безпосередньо впливають на конкретних людей: це сім'я, групи однолітків, навчально-виховні установи, громадські, державні, релігійні організації, мікросоціум. Подане структурування щодо факторів, які впливають на

здоров'я і здоровий спосіб життя людини, дозволяє узагальнити погляди світової спільноти щодо взаємозв'язку індивідуального і громадського здоров'я, наскрізну залежність і взаємодетермінованість усіх його рівнів прояву.

Розглянемо докладніше складові соціально-виховного впливу на дітей, спрямованого на формування у них навичок певного способу життя. Слід зазначити, що інституційний спосіб реалізується через систему громадського виховання: насамперед через систему закладів освіти. Залежно від того, яка загальна атмосфера панує в навчальному закладі, які цінності в ньому набувають підтримки і які знешкоджуються, наскільки затишно та впевнено почувають себе вихованці, – усе це впливає на їхнє духовне і психічне здоров'я. Основними функціями інституційного способу формування особистості вважаються такі: залучення людини до культури суспільства; створення умов для індивідуального розвитку та духовно-ціннісної орієнтації; автономізація підростаючого покоління від дорослих; диференціація молоді у співвіднесенні, відповідно до їхніх особистісних ресурсів, з реальною соціально-професійною структурою суспільства [3].

Інша група механізмів соціалізації є традиційною – це засвоєння дитиною цінностей, еталонів поведінки, поглядів, що характерні для її оточення: сім'ї, родичів, близьких людей. Засвоєння норм громадської поведінки та вплив традиційних механізмів відбувається здебільшого на підсвідомому рівні за допомогою сприйняття домінуючих стереотипів поведінки. При цьому сім'я відіграє особливу роль у формуванні уявлення про способи життя дитини, вносить корекцію у її здоров'я. Основними аспектами впливу сім'ї є фізичний (фізичне здоров'я), розумовий розвиток дітей (духовне здоров'я); емоційний, психологічний стан (психічне здоров'я); оволодіння соціальними нормами; ціннісні орієнтації сім'ї (соціальне здоров'я). За оптимальних умов сімейне виховання є одним із важливих чинників формування здорового способу життя і залежить від традиційних складових цього впливу: стилю життя сім'ї, способу організації повсякденного життя, характеру взаємостосунків між подружжям, участі обох батьків у вихованні, правильної організації вільного часу сім'ї, ставлення самих батьків до шкідливих звичок. Саме в сім'ї діти набувають позитивного ставлення до світу, індивідуального досвіду соціальної поведінки [4]. Отже, спосіб життя сім'ї здебільшого обумовлює і спосіб життя дітей.

Друзі та ровесники є одним із досить впливових джерел інформації для дитини щодо питань виховання здорового способу життя. Із дорослішанням дитини друзі і ровесники починають домінувати серед джерел потрібної інформації. З одного боку, це пов'язано з „набуттям досвіду“ серед однолітків, з іншого – з „гостротою тематики“, особливо, що стосується алкоголю, наркотиків та міжстатевих стосунків. Крім того, саме однолітки є найбільш „легкодоступним“ джерелом інформації в умовах недостатнього розвитку інших інформаційних джерел. Отже, міжособистісний спосіб соціалізації є тим механізмом, який впливає на формування особистості у процесі спілкування із суб'єктивно значущими для неї особами [3, с. 35]. Ними можуть бути батьки, вчителі, просто доросла людина, одноліток, спортсмен,

артист тощо. Однолітки реально стають тією групою, яка на певний період стає надзвичайно важливою для кожного індивіда. Групи однолітків мають як позитивний, так і негативний вплив на спосіб життя дитини. Позитивний вплив залежить від „якісного“, якщо так можна сказати, складу групи однолітків.

Окремої уваги заслуговує вплив засобів масової інформації на формування та становлення особистості. Сьогодні, вже з раннього дитинства людина потрапляє в інформаційне поле, вона не може жити без інформації, сприймає її через безліч каналів, і на цій основі формує свою власну поведінку. Засоби масової інформації створюють своєрідний інформаційний світ, в якому людина, зокрема дитина, виробляє власний світогляд щодо життя, способу життя та типів поведінки тощо. Важливим чинником у формуванні здорового способу життя першокласників є соціальні норми. Вплив засобів масової інформації проявляється як у сприйнятті її особистістю, так і у визначенні нормативної поведінки в соціальній системі. Індивідуальне сприйняття соціальних норм під впливом мас-медіа може бути настільки сильним, наскільки вдало подаються одні нормативні стосунки і поведінка та виключаються інші.

Суттєво, що спосіб життя може змінюватися протягом життя людини. Але, як свідчать дослідження психологів (Б. Братусь, Л. Захаров, О. Лісова), навички певного способу життя засвоюються людиною змалку і насамперед під впливом тих зразків поведінки й діяльності, які дитині демонструють дорослі. Тобто навички здорового способу життя у дитини набуваються як відтворення тих зразків ставлення до свого здоров'я, праці, інших людей, довкілля, які щоденно вона бачить перед своїми очима у поведінці й діяльності своїх батьків, родичів, педагогів тощо.

Дитина молодшого шкільного віку залишається залежною від дорослих людей: вона повинна зважати на вимоги батьків, інших дорослих до власної поведінки, бо це реально визначає її особистісні взаємини з ними. Від цих стосунків залежать не лише успіхи й невдачі дитини – вони мають силу та функцію мотиву. Отже, основним засобом впливу на процес засвоєння норм, правил поведінки, навичок трудової діяльності, культури та гігієни, здорового способу життя є спільна діяльність із дорослими, які демонструють приклади поведінки.

Особливості соціальної ситуації розвитку першокласників відповідно до принципу єдності діяльності та свідомості логічно пов'язані з проблемою провідної діяльності. У першокласників провідною діяльністю є навчання, однак гра є соціальним за своїм походженням та за змістом історичним утворенням, яке зумовлене розвитком суспільства, його культури. Це особлива форма життя дитини у суспільстві, в якому діти виконують ролі дорослих, відтворюючи життя, працю та взаємини. Саме в сюжетно-рольовій грі діти навчаються праці, виробляють соціальні навички, а також розвивають здібності обмірковувати свою поведінку, удосконалюють уміння керувати нею. Цей вид гри створює можливість для колективного обговорення, рефлексивного мислення та спільного розв'язання проблеми. Разом першокласники домовляються про взаємовигідні умови та сюжетні лінії гри,

спільно створюють її структуру.

Функцію формування адекватних і прийнятних стереотипів поведінки, властивих ролі, у грі виконує зовнішній контроль однолітків – діти очікують і вимагають правильного виконання обраної ролі, психологічно винагородою за що є отримання прав стосовно осіб, ролі яких виконують інші учасники гри. У грі є активне прагнення досягти певної мети, оперувати предметами, спілкуватися, взаємодіяти з іншими людьми, що забезпечує результативність гри, яка виражається в пізнавальних, емоційних та інших надбаннях, що формуються у процесі ігрової діяльності. Першокласники отримують задоволення не тільки від процесу, а й від результату гри.

Отже, формування навичок здорового способу життя відбувається у процесі соціалізації особистості, що може здійснюватися двома шляхами. Перший шлях, найбільш поширений, зазвичай, проходить стихійно. Його суть полягає в тому, що людина засвоює і продукує певні норми поведінки та життєдіяльності, що домінують у суспільстві, пріоритетними у масовій свідомості, значущими для самої особистості. Такий шлях, на наш погляд, безперечно не є ефективним, оскільки процес формування здорового способу життя не має чіткої структури. Другий шлях визначається цілеспрямованістю та високим рівнем свідомості особистості, усвідомленим ставленням до мети і завдань діяльності. Формування здорового способу життя в такому випадку здійснюється через формування власної системи організації своєї життєдіяльності, основу якої становить уважне та свідоме ставлення до свого здоров'я.

Список використаних джерел

1. Валлон А. Психическое развитие ребенка / А. Валлон. – Санкт-Петербург : Питер, 2002. – 224 с.
2. Мудрик А. В. Социальная педагогика : учеб. для студ. пед. вузов / под ред. В. А. Сластёнина. – Москва : Академия, 1999. – 184 с.
3. Мухина В. С. Детская психология / В. С. Мухина. – Москва : Просвещение, 1985. – 246 с.
4. Свириденко С. Формування культури здоров'я дитини в сім'ї як чинник соціальної компетентності // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : наук.-метод. зб. / ред. кол. Н. Софій (голова), І. Єрмаков (кер. авт. кол. і наук. ред.) та ін. / С. Свириденко. – Київ : Контекст, 2000. – С. 135–139.